

Considerații istorico-geografice asupra populației germane din România în secolul XX

Ioan Mărculeț

Colegiul tehnic „Media”
I.L. Caragiale

Cătălina Mărculeț

Institutul de Geografie
al Academiei Române

Elena Herda

Colegiul Național
I.L. Caragiale

Etnia germană, pătrunsă pe teritoriul României din partea centrală a Europei, în mai multe valuri succesive – secolele XII-XIII și XVII-XIX –, s-a stabilit predominant în provinciile istorice din centrul și vestul țării (Transilvania, Banat și Crișana), aflate în acele momente istorice sub stăpânire maghiară sau integrate Imperiului Habsburgic. În a doua parte a secolului XX și începutul secolului XXI, evoluția numerică a acestei etnii a fost descendentă (de la 745 421 de persoane în anul 1930 ajunge la 60 088 de persoane în anul 2002), ea fiind consecința dispariției dublei loialități, față de România și Germania, în timpul evenimentelor mondiale (1940-1945), sustragerii bazei materiale și juridice necesare pentru generația de după cel de-al doilea război mondial de către guvernul comunist ajuns în fruntea țării, sentimentele de frică, de izolare care nu au dispărut nici după anul 1989 și neîncrederea față de drepturile minorităților proclamate după revoluția din decembrie 1989.

De-a lungul istoriei, proporția minorităților etnice din România s-a modificat continuu, fiind o consecință a migrațiilor nomazilor din stepile euroasiatice spre Europa Centrală – din cauza poziției de „poartă” a Europei „în calea răutăților” – și colonizărilor. Rezultatul acestor procese istorico-demografice este foarte bine reflectat, la scurt timp după Marea Unire din 1 Decembrie 1918, de recensământul din anul 1930. Conform statisticii, la acea dată ponderea românilor era de 71,9%, iar a minorităților naționale, de 28,1%.

Între locuitorii din România anului 1930, 4,1% (745 421 persoane) erau de origine germană, fiind mai numeroși în Transilvania (253 426 persoane), Banat (223 167), Basarabia (81 089), Bucovina

(75 533) și Crișana-Maramureș (67 259). Ponderea populației germane din aceste provincii istorice depășea ponderea medie pe țară doar în Banat (23,7%), Bucovina (8,9%) și Transilvania (7,9%) (figura 1).

Din punctul de vedere al provenienței și al timpului când s-a petrecut colonizarea (secolele XII-XIII și XVII-XIX), populația germană din România este foarte eterogenă. Astfel, sașii¹, germanii din Transilvania, au fost colonizați de maghiari în secolele XII-XIII din regiunile situate la vest de valea Rinului și aveau menirea de a crea „centre de viață citadină pe care să le poată apoi exploata prin impozite” (Ruffini, 1993). Erau grupați în sudul (în regiunile Sibiului, Brașovului și văile Târnavelor) și nordul Transilvaniei (regiunea Bistrița).

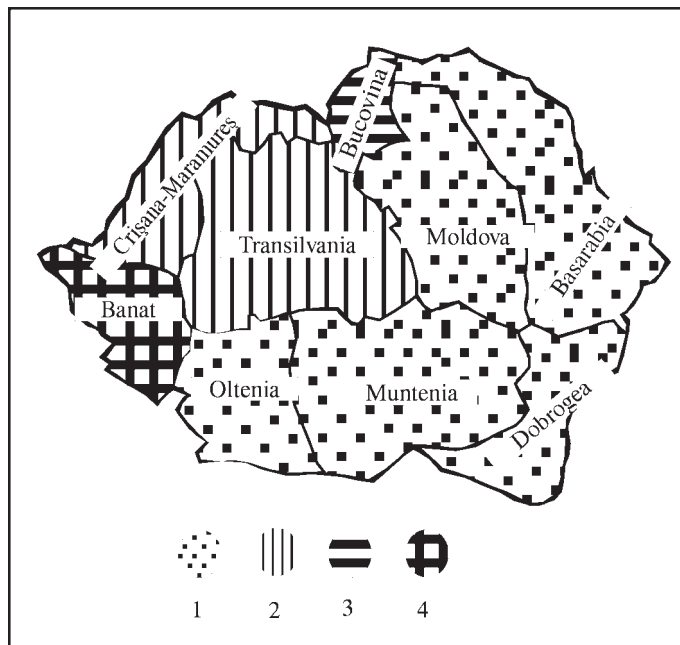

Figura 1. Pondere populației germane în provinciile istorice din România (1930): 1, sub 4%; 2, 4-8%; 3, 8-12%; 4, 20-24%.

Tot aici, în regiunea orașului Sibiu, în secolul al XVIII-lea au mai fost colonizați landleri, cunoscuți și sub numele de transmigranți (Schreiber, 2000-2001; Năgler, 2004).

În același secol al XVIII-lea, au mai fost colonizați de austrieci șvabii bănățeni (situație continuată și în secolul al XIX-lea) și sătmăreni, aduși ca agricultori din regiunea Württemberg, țipțerii din Maramureș, germanii din Bucovina² și din Munții Banatului. În secolele XVII-XIX, au fost colonizați în Banat germani originari din Boemia³, iar în secolul XIX, administrația rusească, prin politica de deromânizare, a sprijinit pătrunderea germanilor în sudul Basarabiei (în Tarutino și Tatar Bunar) și Dobrogea (Schreiber, 2000-2001).

În intervalul 1930-1956, populația de naționalitate germană din România s-a redus la jumătate, ajungând la 384 708 persoane (figura 2), ceea ce înseamnă 2,1% din

locuitorii țării. Această reducere drastică a fost rezultatul atât a sporului natural redus, cât și a evenimentelor istorico-politice din acea perioadă. Referindu-se la germanii din centrul și vestul țării, S. Manuilă (1940), îi descria ca fiind o grupare etnică bine echilibrată pe medii de viață – urban și rural –, dar care înregistrează o scădere a capacității de spor biologic și cel mai mic spor natural dintre toate neamurile din România.

Însă, precumpănitoarele cauze ale acestui proces demografic au fost: pierderile teritoriale ale României în cel de-al doilea război mondial și deportările. Astfel, înainte de intrarea României în război, în urma Pactului Ribbentrop-Molotov (în anul 1940) au fost răpite de URSS Bucovina de Nord și Basarabia în care locuiau peste 30 000 de etnici germani.

În anul 1943, în plin război, în acord cu guvernul României, Germania preia în

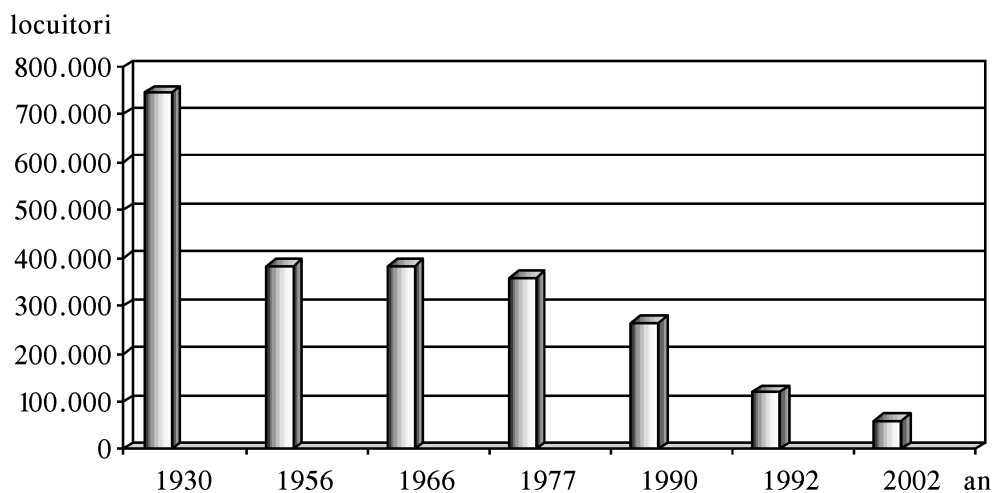

Figura 2. Evoluția numerică a populației germane din România (1930-2002)

armata sa pe cei mai mulți germani din armata română. Această nouă situație a făcut ca, după trecerea României de partea frontului sovietic, soldații și ofițerii preluați de armata germană să rămână în rândurile ei până la sfârșitul conflictului. Spaima indusă de înaintarea Armatei Roșii spre Transilvania a avut ca rezultat refugierea celui mai mare număr de sași din nordul Ardealului (regiunile Bistrița și Reghin). Cei mai mulți au ajuns în Austria și sudul Germaniei, unde au rămas definitiv.

Deși regele și premierul României, generalul Rădescu, au protestat, o parte din germanii capabili de muncă rămași pe teritoriul țării au fost deportați în Uniunea Sovietică. În acest timp, premierul britanic, Winston Churchill, aprecia că folosirea germanilor din Europa de Răsărit la refacerea URSS-ului era un drept al rușilor (Nägler, 2004). Impactul avut de aceste evenimente prezentate mai sus, asupra dinamicii populației germane, este bine reflectat de evoluția numerică a sașilor din Transilvania, care scad de la aproximativ 250 000 persoane, în anul 1941, la circa 157 000, câți mai erau în 1948.

Efecte negative asupra moralului populației germane din România au mai avut: naționalizarea suprafețelor agricole (martie 1945), a fabricilor, atelierelor, băncilor etc. (iunie 1948), deportarea în Bărăgan a circa 10 000 de persoane de naționalitate germană (1951) și procesele din anii '60 soldate cu condamnarea unor intelectuali germani la Cluj și Brașov. Intervalul cuprins între recensămintele din 1956 și 1977 se caracterizează printr-o continuă reducere numerică a etnicilor germani, ca urmare a emigrărilor⁴, astfel că aceștia numărau circa 382 600 persoane în anul 1966 și 359 109 persoane, în anul 1977.

În comparație cu perioada anterioară (1930-1956), cea cuprinsă între anii 1956 și 1977 s-a evidențiat printr-o încetinire a ritmului reducerii numerice a populației germane. Mai mult, în unele orașe fondate de sași pe teritoriul Transilvaniei, numărul acestora a înregistrat o ușoară creștere. Astfel, în Mediaș s-a ajuns de la 8 064 sași, în anul 1956, la 13 080 în 1977, în Sighișoara, de la 5 096, la 5 881, în Sebeș, de la 1 385, la 2 877 etc. (Mărculeț, Mărculeț, 2000; Mărculeț, Baroiu, 2005). În anul 1977, cei mai mulți germani se

găseau, la fel ca în 1930, în Transilvania (165 117 persoane), Banat (113 886) și Crișana-Maramureș (44 474), iar situația pe medii era următoarea: 53,5% locuiau în mediul rural și 46,5% în cel urban. În cadrul provinciilor istorice, în Muntenia era dominantă populația germană stabilită în mediul urban (98,1%), Oltenia (89,5%), Dobrogea (82,3%) și Moldova (63,1%) (figura 3).

După anul 1977 procesul de emigrare a germanilor spre ținuturile de origine s-a intensificat foarte mult. Cauzele fundamentale ale plecărilor nu au mai fost persecuțiile politice și etnice, ci de natură psihologică – prin dorința de conservare etnică – și de natură economică, cunoscut fiind decalajul mare dintre nivelul de trai din Germania și România. Aceste plecări au fost încurajate și chiar sprijinite de guvernul comunist din România și de asociațiile de sași și șvabi din străinătate. Astfel, acordul nescris din anul 1978 dintre cancelarul german Helmut Schmidt și președintele Nicolae Ceaușescu a constituit punctul de pornire pentru numărul mare de emigranți germani în schimbul unor sume de bani (Bolovan, Bolovan, 1995; Mărculeț, Mărculeț, 2002; Schreiber, 2000-2001). Urmau să emigreze circa 11 000 de germani pe an, însă în deceniul nouă numărul s-a ridicat până la 15 000 de persoane pe an. Numai în intervalul 1985-1989, numărul germanilor care au părăsit România s-a ridicat la 60 818 persoane (37,6% din emigrația țării).

Din cauza ritmului emigrărilor, la sfârșitul anului 1989 (momentul răsturnării regimului comunist), populația germană din România mai număra aproximativ 265 000 persoane (Schreiber, 2000-2001).

Exodul germanilor din România, început după cel de-al doilea război mondial, nu a mai putut fi oprit nici după anul 1989, fiind menținut atât de sentimentele de frică, de teama de izolare, care nu au dispărut, de spiritul gregar și neîncrederea față de drepturile pentru minoritățile din România, proclamate după revoluția din decembrie 1989, cât și de necunoașterea situației reale a emigranților în Germania (Schreiber, 2000-2001; Năgler, 2004). Ca urmare, numai în anul 1990, din România au emigrat peste 100 000 de germani. Acest flux a continuat până în vara anul 1991, când statul German a înăspriț condițiile de primire. Dacă în anul 1990 rata medie lunară de emigrare a fost de 9 265 persoane, ea a scăzut treptat la 2 680 în 1991, 1 345 în 1992 și sub 500 în 1993.

În anul 1992, conform datelor înregistrate la recensământul din 7 ianuarie, populația germană din România mai număra doar 119 436 persoane (figura 2), aproximativ 0,5% din populația țării. Ca și în anii anteriori, cei mai mulți dintre germani locuiau în Transilvania (43 532 persoane), Banat (38 709) și Crișana-Maramureș (28 722) (tabelul 1). Însă, în acest an, comparativ cu 1977, se constată o modificare a ponderilor pe medii de habitat: 32,8% locuiau în sate și 67,2% în orașe (figura 3).

Tabelul 1. *Repartiția etnicilor germani din România pe provincii istorice și pe medii de habitat (1992)*

Provincia	Urban	Rural	Total
Transilvania	27 393	16 139	43 532
Banat	29 125	9 584	38 709
Crișana-Maramureș	14 574	14 148	28 722
Muntenia	5 238	178	5 416
Oltenia	969	178	1 147
Dobrogea	533	1 304	1 837
Moldova	2 444	870	3 314
TOTAL	80 276	39 160	119 436

Cele mai mari concentrări ale germanilor din mediul urban se aflau în marile orașe. Astfel, peste 10 000 dintre reprezentanții acestei minorități locuiau în Timișoara,

circa 5 500 în Sibiu și Reșița, iar între 2 000 și 5 000, în București, Arad, Brașov, Satu Mare, Mediaș și Lugoj.

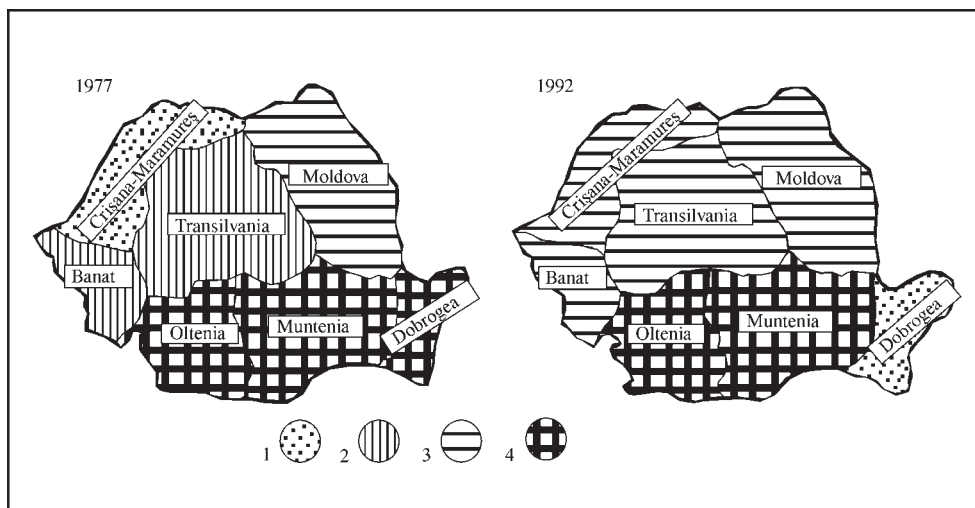

Figura 3. Ponderea populației germane din mediul urban pe provincii istorice în anii 1977 și 1992: 1, 20-40%; 2, 40-60%; 3, 60-80%; 4, 80-100%.

Scăderea numerică a populației de etnie germană a continuat și în ultimul deceniu al secolului XX, astfel că la ultimul recensământ oficial, în anul 2002, germanii din România totalizau numai 60 088 persoane, ceea ce reprezenta doar 0,3% din populația țării. Cei mai mulți locuiau în județele Timiș (14 229 persoane), Sibiu (6 608), Satu Mare (6 380), Caraș-Severin (6 129), Arad (4 906), Brașov (4 525), Maramureș (2 011), Mureș (2 002) și în Municipiul București (2 388). Între aceste unități administrative-teritoriale, ponderi ale etnicilor germani cuprinse între 1,6 și 2,0% se găseau în Caraș-Severin, Satu Mare și Sibiu, iar peste 2,0%, în Timiș (figura 4).

Rezumând principalele aspecte care au constituit obiectul demersului nostru,

remarcăm ponderea mai ridicată a reprezentanților etniei germane în provinciile istorice din centrul și vestul României (Transilvania, Banat și Crișana), aflate de-a lungul istoriei sub stăpânire maghiară sau integrate Imperiului Habsburgic și dinamica descendentă de-a lungul întregului interval de studiu al acestei naționalități – de la 745 421 persoane în 1930, la 60 088 în 2002 –, ca urmare a sustragerii bazei materiale și juridice necesare pentru generația de după cel de-al doilea război mondial, dispariția dublei loialități în timpul evenimentelor mondiale, sentimentele de frică și de izolare care nu au dispărut după anul 1989 și neîncrederea față de drepturile pentru minorități proclamate după revoluția din decembrie 1989.

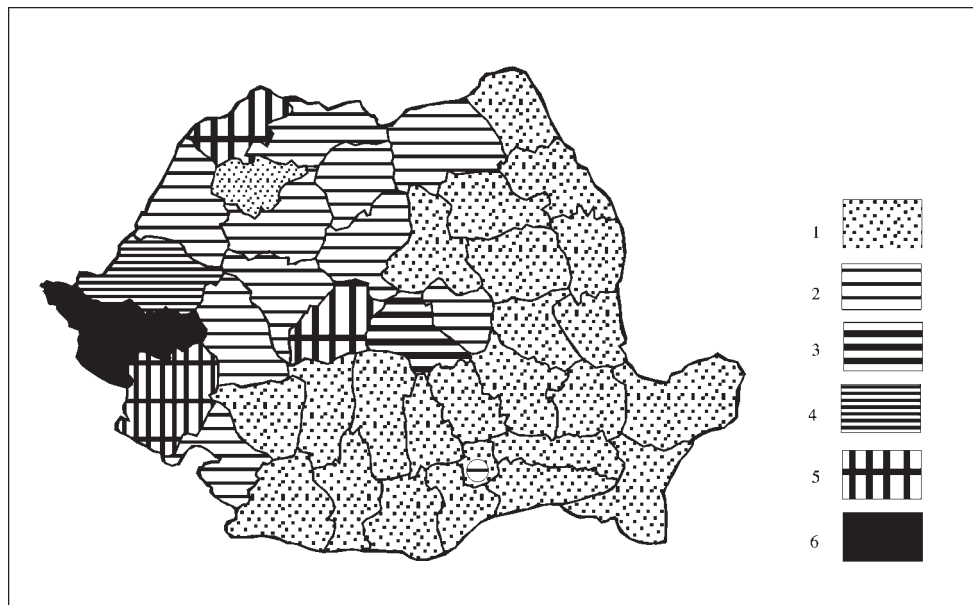

Figura 4. Pondere populației germane pe județe (2002): 1, sub 0,1%; 2, 0,1-0,5%; 3, 0,6-1,0%; 4, 1,1-1,5%; 5, 1,6-2,0%; 6, peste 2,0%.

Note

1. Cunoscuți în documente ca Flandreuses, Teutonici și Saxones, împărțiți în scaune și districte săsești, au fost uniți de către regele Matei Corvin, în anul 1486, în Universitas Saxonum (Universitatea Săsească) (Nägler, 2004).
2. Din anul 1775 (anul anexării nordului Moldovei de către Imperiul Habsburgic) până în 1848, la îndemnul împăratului Iosif al II-lea (1780-1790), în Bucovina au fost înființate 27 de colonii germane (1996).
3. În ansamblu, germanii din Banat au ajuns aici în cele trei mari faze de colonizare – carolină, tereziană și iozefină –, înființând numeroase așezări în centru, nord-vestul și în regiunile miniere și forestiere montane ale provinciei (Crețan, 2005).
4. Pentru cei dornici de emigrare, rudele lor din Germania ori din alte state au plătit organelor oficiale sau diplomaților români sume considerabile, care au ajuns la zeci de mii de mărci germane pentru o persoană (Schreiber, 2000-2001).

Bibliografie

- Bolovan, I., Bolovan, Sorina. (1995). *Contribuții privind structura etnică și confesională a Transilvaniei în secolul XX*. Istorie și demografie, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca.
- Crețan, R. (2005). Multiculturalitate și pluriconfesionalitate. Elemente de diversitate culturală în Banatul Românesc. *Terra*, XXXII-XXXIV (LII-LIV), 2002, 2005.
- Manuilă, S. (1994). *Studiu etnografic asupra populației României (I)*, Geopolitica. Iași: Editura Glasul Bucovinei.
- Mărculeț, I., Mărculeț, Cătălina. (2000). *Aspecte privind structura națională a orașelor Mediaș, Bistrița și Sebeș în perioada 1900-2000*. Regionalism and integration, Timișoara-Tübingen-Angers.

- Mărculeț, I., Mărculeț, Cătălina. (2002). Considerații asupra evoluției numerice a etnicilor germani din România între anii 1930 și 1992. *Historia et philosophia*, Mediaș.
- Mărculeț, I., Popa-Tutoveanu, Gh. (2004). Considerații asupra populației germane din România în secolul XX. *Timpul-7 Zile*, XV, 2, 675.
- Mărculeț, I., Baroiu, D. (2005). Modificări în structura națională a populației orașului Sighișoara în perioada 1900-2002. *Analele Universității Spiru Haret – Seria geografie*, 6, 2003, București.
- Nägler, Th. (2004). *60 de ani de la începutul exodului germanilor din România*. Comunicări științifice, II, Bibliotheca Historica, Philosophica et Geographica, Mediaș.
- Ruffini, M. (1993). *Istoria românilor din Transilvania*. București: Editura Proteus.
- Schreiber, W. (2000-2001). Minoritatea germană din România și evoluția numerică a acesteia. *Studii și cercetări de geografie*, vol. XLVII-XLVIII.
- Trebici, Vl. (1994). Bucovina – populația și procesele demografice (1775-1993). *Buletinul Centrului de Studii Transilvane*, Cluj-Napoca.
- *** *Recensămintele populației României din 1930, 1956, 1966, 1977 și 1992*, București.

Abstract

The German ethnics arrived in several waves – during the XII-XIIIth and XVII-XIXth centuries – on the Romanian territory from the Central Europe, settled mostly in the historical regions of the central and western parts of the country (Transilvania, Banat and Crișana) – that time under Hungarian domination or integrated to the Habsburg Empire. During the second part of the XXth century – beginning of the XXIst century, the number of the ethnics decreased – from 745 421 persons in 1930 to 60 088 in 2002 – as a consequence of the disloyalty both to the Romanian and the German government from the Second World War (1940-1945), the after war generation's lack of material and juridical base during the communist governance, the fear, the isolation that continued after 1989 and the discredit towards the minorities' rights proclaimed after the Revolution from December 1989.